

Türkiye’deki Hanelerde Tütün Tüketimini Etkileyen Sosyoekonomik Faktörler

Merve Çelik Keçili¹

Özet

Bu çalışmada, Türkiye’deki hanelerin tütün tüketim kararlarında etkili olan sosyoekonomik faktörler incelenmiştir. Araştırma, Türkiye İstatistik Kurumu’nun 2019 Bütçe Anketi verileri kullanılarak yapılmıştır. Hanelerdeki bireylerin eğitim durumu, yaş, cinsiyet, meslek ve hane gelir düzeyleri tütün tüketiminde belirleyici faktörler olarak ele alınmıştır. Bulgular, düşük eğitim seviyesine ve genç bireylerin bulunduğu hanelerde tütün kullanımının daha yaygın olduğunu göstermektedir. Hane büyüklüğünün ve erkek birey sayısının fazla olduğu hanelerde tütün tüketimi artarken, yüksek gelirli hanelerin daha fazla tütün tükettiği tespit edilmiştir. Eğitim seviyesinin yükseltilmesi ve gelir düzeyinin iyileştirilmesi, tütün tüketimini azaltmada önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca, genç nüfusun bilinçlendirilmesine yönelik politikaların tütün tüketimini azaltmada etkili olabileceği vurgulanmaktadır. Özellikle genç nüfusun tütün tüketiminin zararları konusunda bilinçlendirilmesi, bu konuda farkındalık eğitimlerinin düzenlenmesi tütün tüketiminin azaltılmasında önemli bir fayda sağlayacaktır. Gelecek çalışmalarda, sosyoekonomik ve demografik faktörlerin tütün tüketimi üzerindeki etkileri daha detaylı incelenmeli ve bölgesel farklılıklar göz önünde bulundurulmalıdır.

1. Giriş

Tütün kullanımı çeşitli sağlık problemlerine neden olmakla birlikte (Gajende ve McIntosh, 2023), finansal olarak zarara sebep vererek hayat standartlarını olumsuz olarak etkilemektedir. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) (2023); her yıl yaklaşık 8 milyon insanın tütün kullanımından dolayı öldüğünü, dünya nüfusunun tütün ürünleri kullanan kesiminin %80’inin de düşük ve orta gelir grubunda yer alan ülkeler olduğunu belirtmektedir.

1 Dr. Öğr. Üyesi, Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü, mervecelik722@anadolu.edu.tr, Orcid No: 0000-0002-3343-3115

Tütün kullananların, kullanmayan bireylere göre ekonomik olarak daha fazla güçlük yaşadıkları da görülmektedir (Siahpush vd., 2012).

Sigara üretiminden doğan yüksek sağlık problemleri yalnızca kamu sağlığı konusunda değil toplum içerisinde özellikle bireylerde ekonomik sorunlara da yol açmaktadır. Özellikle tütün ürünlerinin yüksek oranda tüketildiği gelişmekte olan ülkelerde yeterli önleyici tedbirlerin olmaması ve sağlıkla ilgili finansa kaynakların eksikliği önemli bir tehdit unsuru olarak görülmektedir. Bu ekonomik ve kamu sağlığı sorunları özellikle dünyada tütün tüketiminin %70’ini oluşturan gelişmekte olan ülkelerde görülmektedir (Doskoch, 2008). Tütün ürünlerinin kullanımına bağlı olarak artan hasta sayısı sağlık konusunda önem arz etmektedir. Bu artış yeterli önlemler alınmadığı takdirde yüksek sağlık maliyetlerine neden olmaktadır. Yüksek sağlık maliyetleri, ekonomik kalkınmanın önündeki büyük engellerden biri olmaktadır.

Tütün ürünlerini kullanma alışkanlığının önemli belirleyicilerinden biri hane halklarının sahip olduğu sosyoekonomik statüdür (Alkan ve Abar, 2020; Siahpush ve Paraskevi, 2015). Eğitim seviyesi, gelir, yaş ve mesleki statü gibi ekonomik ve demografik faktörler, bireylerin ve hanelerde yaşayan fertlerin tütün tüketme kararlarında ve tüketim miktarlarında önemli belirleyicilerdir. Düşük ve düşük-orta gelir gruplarında bulaşma riski olmayan hastalıklarla sosyoekonomik faktörler arasındaki ilişkiyi inceleyen güncel çalışmalar, düşük sosyoekonomik seviyeye sahip grupların daha fazla tütün ürünleri tükettiklerini ortaya koymuşlardır (Allen vd., 2017).

Türkiye’de ithalat ve özel firmaların üretim sürecindeki etkileri konusunda yapılan atılımlardan sonra tütün tüketimi konusunda gözle görülür oranda artış meydana gelmiştir (Özkul ve Sarı, 2008). Tütün tüketimi tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de kamu sağlığı ve ekonomi alanında dikkat çeken bir konu olmuştur. Dünya çapında yapılan uygulamalar yükselen tütün fiyatlarının, bu ürünün tüketim miktarında önemli oranda düşüş yarattığını göstermektedir (Adenji, 2019).

Ülkemizde tütün tüketiminin yarattığı ekonomik ve kamu sağlığı konusundaki dejenerasyon nedeniyle Dünya Sağlık Örgütü’nün liderliğinde Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) ve Sağlık Bakanlığı bünyesinde 2003 yılında tütün tüketiminin kontrol altına alınmasına yönelik olarak önlemler alındı. Bu kapsamda, tütün tüketimine karşı plan ve uygulama stratejilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Sağlık Bakanlığı tarafından hazırlanan “Ulusal Tütün Kontrol Programı Eylem Planı” ile sigara içmeyen 15 yaş ve üstü kesimin oranını %80’e kadar çıkarmak hedeflenmiştir. Bu planın bir parçası olarak, devlet son 20 yılda tütün ürünlerinden alınan vergi oranlarını

yükselterek tütün üretimine olan talebin doğrudan azaltılmasının önünü açmıştır (Hayrullahoğlu, 2015).

Bu çalışmada hanelerdeki tütün tüketimi kararında etkili olan sosyoekonomik faktörlerin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda, eğitim, yaş, gelir seviyesi ve meslek unsurlarının Türkiye'deki hanelerin tütün tüketimi üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümü bu konuyla ilgili literatürde yapılmış olan çalışmaları, üçüncü bölümü çalışmada kullanılan veriyi ve yapılan metodolojik uygulamayı, dördüncü bölümü bulgular ve tartışmayı, beşinci bölümü ise sonuç kısmını ele almaktadır.

2. Literatür

Tütün kullanımı ile hanelerdeki sosyoekonomik statü arasında uluslararası literatürde yapılmış pek çok çalışma bulunmaktadır. Elde edilen sonuçlarda, özellikle ekonomik statünün bireylerin ve ailelerin tütün ürünlerini tüketme tercihlerinde önemli olduğu görülmektedir. Rani vd. (2003) ile Subramanian vd. (2004) Hindistan'da hane halkları arasında tütün tüketimlerinin belirleyicileri konusunda araştırma yapmışlar, tütün tüketiminin yoksul ve daha az eğitilmiş hane halkları arasında daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Rossouw (2021) 6 ülkeyi temel alarak gerçekleştirdiği çalışmada, sigara tüketiminin Çin, Gana, Hindistan ve Güney Afrika'da daha çok yoksul kesim arasında yoğunlaştığını ifade ederken, Rusya ve Meksika'da varlıklı kesim arasında daha çok sigara tüketildiği sonucuna ulaşmıştır. Mwaisakila ve Adrisan (2021) Tanzanya'da hane halklarının alkol ve tütün harcamalarında etkili olan faktörleri inceledikleri çalışmalarında; gelir, kültürel farklılıklar ve tercihlerdeki değişiklikler gibi sosyal, ekonomik ve demografik faktörlerin tütün ve alkol harcamalarında etkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Islam vd. (2020) Hindistan'daki erkeklerin sigara kullanım oranlarını belirleyen faktörleri inceledikleri çalışmalarında; yaşça büyük ve evli olmayan, daha düşük eğitim ve maddi zenginliğe sahip erkeklerin daha fazla tütün ürünlerini kullanmaya meyilli olduklarını ortaya koymuşlardır. Donfouet vd. (2021) Kenya'daki sosyoekonomik eşitsizlik ve tütün kullanımına yönelik yaptıkları çalışmalarında, kentsel alanlarda yaşayan hane halklarının ve erkeklerin tütün kullanımında sosyoekonomik eşitsizliğin oldukça önemli olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Uluslararası literatürün yanı sıra, Türkiye temelli yapılan önemli çalışmalarda benzer şekilde sosyoekonomik faktörlerin hanelerde ve bireylerde tütün kullanımına yönelik etkisinin olduğu görülmektedir. Alkan ve Abar (2020) Türkiye'de hane halkları arasında tütün ürünlerinin tüketiminde etkili olan faktörleri inceledikleri çalışmalarında yaş, cinsiyet, eğitim durumu

ve meyve tüketimi gibi unsurların tütün tüketimini etkilediğini ortaya koymuşlardır. Benzer şekilde Alkan vd. (2020) çalışmalarında Türkiye'de alkol ve tütün tüketimlerini etkileyen faktörleri incelemişler; yaş, eğitim, aylık hane halkı geliri gibi faktörlerin bu tüketimlerde önemli rol oynadıklarını belirtmişlerdir. Sağlık kaynaklı faktörlerin tütün tüketimine olan etkisini inceleyen Demir vd. (2020), yaş artışıyla birlikte tütün tüketiminin önce azaldığını, ilerleyen yaşlarda artma eğilimi gösterdiğini ifade etmişlerdir. Eğitim seviyesinin artışıyla birlikte, tütün tüketimi önce artan bir eğilim göstermekteyken, eğitim seviyesi giderek arttıkça tütün tüketimi belli bir eğitim seviyesinden sonra düşmektedir. Çağlayan-Akay vd. (2024) tarafından yapılan çalışmada ise Türkiye'deki tütün tüketimine etki eden sosyo-demografik faktörler incelenmiş, 30-49 yaş aralığında olan, düşük eğitim seviyesine sahip ve evli olanların tütün tüketme olasılıklarının daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

3. Veri ve Metodoloji

Bu çalışmada Türkiye'de hanelerdeki tütün ürünleri tüketiminin sosyoekonomik belirleyicileri incelenmiştir. Bu kapsamda Türkiye İstatistik Kurumu tarafından hazırlanan 2019 Bütçe Anketi'nden yararlanılmıştır. İlgili bütçe anketinde tütün ürünlerine harcama yapan ve yapmayan haneler ve bu hanelerde yaşayan fertlerin verdikleri yanıtlar çalışmaya dahil edilmiştir. Çalışmada hanelerde yer alan 15 yaş ve üzerindeki 29604 birey ele alınmış, bu bireylerin cinsiyetleri, hanelerdeki fert sayıları, eğitim seviyeleri ve meslekleri çalışmada kullanılmıştır. Ayrıca hanelerin yıllık elde ettikleri gelir miktarları da ele alınmıştır.

Tablo 1 çalışmada kullanılan açıklayıcı değişkenlere ait bilgileri vermektedir. Eğitim, yaş, meslek, hane halkı sayısı, hanedeki 15 yaş ve üstü erkek sayısı ve hanedeki 15 yaş ve üstü kadın sayısı ile hanedeki yıllık gelir miktarı değişkenleri kendi içlerinde ayrıştırılmıştır. Tabloda ayrıca ilgili değişkenlerin tütün ürünleri tüketilen ve tüketilmeyen hanelerdeki oranına yer verilmiştir. Buna göre; tütün ürünleri tüketilen ve tütün ürünleri tüketilmeyen hanelerde en çok ilkokul mezunu bireyler yer alırken (sırasıyla %38.3 ve %37.3), 35-44 yaş aralığındaki bireyler hem tütün içilen hem de tütün içilmeyen hanelerde en yüksek orana sahiptir (sırasıyla %20.5 ve %17.3). Ayrıca her iki hanede de meslek grupları içerisinde en yüksek oranı çalışmayan hane halkları kapsamaktadır (sırasıyla %50.7 ve %59.2). Hane halkı sayısının dört kişi ve daha fazla olduğu hanelerde hem tütün kullanan hem de tütün kullanmayan fertler en fazla orana sahiptir (%60.4 ve %46.4). Her iki hane yapısında da 15 yaş üstü erkekler ve kadınların sayısı iki ve daha fazla olduğunda en yüksek orana ulaşılmıştır (Erkekler için sırasıyla

%67.4 ve %48.3; kadınlar için sırasıyla %61.3 ve %53.2). Tütün kullanılan ve kullanılmayan haneler en çok orta gelir grubuna sahip olanlardır (sırasıyla %84 ve %86).

Tablo 1. Çalışmada kullanılan değişkenlere ait değerler

	Sigara içilen hanelerdeki oranı (%) (n=16901)	Sigara içilmeyen hanelerdeki oranı (%) (n=12703)
Eğitim		
Herhangi bir okul bitirmemiş	12.2 (2059)	17.9 (2281)
İlkokul	38.3 (6457)	37.3 (4742)
Ortaokul	15.3 (2582)	12.6 (1589)
Lise	19.4 (3293)	15.9 (2019)
Yüksekokul/Fakülte	13.8 (2337)	15 (1907)
Lisansüstü	1 (173)	1.3 (165)
Yaş		
15-24	20.7 (3506)	16.3 (2069)
25-34	18.7 (3157)	15 (1903)
35-44	20.5 (3452)	17.3 (2194)
45-54	18.4 (3117)	15.4 (1952)
55-64	12.9 (2176)	15.5 (1986)
65 ve üstü	8.8 (1493)	20.5 (2599)
Meslek		
Kanun yapıcılar/profesyoneller	7.2 (1202)	7.6 (955)
Yardımcı meslekler	2.6 (434)	2.2 (272)
Hizmet, satış ve büro işleri	12.9 (2183)	9.4 (1199)
Diğerleri	26.6 (4505)	21.6 (2750)
Çalışmayanlar	50.7 (8577)	59.2 (7527)
Hanehalkı sayısı		
1	2.4 (393)	6.5 (831)
2	14.4 (2445)	26.8 (3406)
3	22.8 (3857)	20.3 (2574)
4+	60.4 (10206)	46.4 (5892)
Hanedeki 15 yaş ve üstü erkek sayısı		
0	2.4 (410)	8.3 (1049)
1	30.1 (5103)	43.4 (5510)
2+	67.4 (11388)	48.3 (6144)
Hanedeki 15 yaş ve üstü kadın sayısı		
0	2.8 (457)	2.3 (284)
1	35.9 (6079)	44.5 (5654)
2+	61.3 (10365)	53.2 (6765)
Gelir		
Düşük	1 (79)	2 (134)
Orta	84 (13723)	86 (10833)
Yüksek	15 (3099)	12 (1736)

Hanelerin tütün tüketimlerinde etkili olan sosyoekonomik faktörlerin incelenmesi amacıyla lojistik regresyon modeli kullanılmıştır. Hanelerde tütün tüketen birey ya da bireylerin yer alması durumunda kukla değişken olarak "1" değeri alınmış, hanelerde tütün tüketen fert ya da fertlerin olması durumunda "0" kukla değişkeni değer olarak alınmıştır. Lojistik regresyon yaklaşımı %95 güven aralığında fark oranlarının (odds ratios) hesaplanmasına imkân vermektedir ve tahmin edicilerin ikili çıktıları nasıl etkilediğini ölçmek için kullanılmaktadır. Bu regresyon modelinde, araştırma hipotezi, başarı olasılığının bağımsız değişkenlere bağlı olduğunu varsaymaktadır. Büyük örneklem boyutlarıyla uğraşırken, her bağımsız değişkenin önemi, standart normal dağılımı izleyen Wald test istatistiği kullanılarak değerlendirilir. Lojistik regresyonda kategorik değişkenler arasındaki ilişkiyi değerlendirmek için temel bir yöntem, olasılık oranını temsil eden olasılık oranıdır (Agresti, 2018).

4. Bulgular ve Tartışma

Hanedelerdeki sosyoekonomik yapıların tahmininde fertlerin yaşı, eğitim durumu, çalışma durumu ve hane gelirine göre anlamlı farklılıklar olduğu Tablo 2'de görülmektedir. Tabloda elde edilen sonuçlara göre; herhangi bir eğitim almamış fertlerin bulunduğu hanelerde tütün ürünleri tüketme durumu, yüksekokul/ fakülte ile lisansüstü eğitime sahip bireylerin bulunduğu hanelerden sırasıyla 1.16 ve 1.28 kat daha fazladır. Ortaokul mezunu bireylerin bulunduğu hanelerde tütün ürünleri tüketme sıklığı ise herhangi bir eğitim almamış bireylerin bulunduğu hanelere göre 1.16 kat daha fazladır. 15-24 yaş aralığındaki bireylerin bulunduğu hanelerde ise tütün ürünleri, 65 yaş ve üzerindeki bireylerin bulunduğu hanelere göre 1.7 kat daha fazla tüketilmektedir. Diğer meslek gruplarında çalışan fertlerin bulunduğu haneler de kanun yapıcılar/profesyonellerin bulunduğu hanelere göre 1.2 kat daha fazla tütün ürünleri tüketmektedir. Hanehalkı sayısının dört ve daha fazla olan hanelerde ise tütün ürünleri tüketme sıklığı, 1 bireyden oluşan hanelere göre 2.1 kat daha fazladır. 15 yaş ve üzeri erkek hane halkı sayısının 2 ve daha fazla olduğu hanelerde, 15 yaş ve üzeri erkek nüfusunun olmadığı hanelere göre 2 kat daha fazla tütün ürünleri tüketilmektedir. Kadınlarda ise sonuçlar değişmektedir. 15 yaş ve üzerindeki kadın nüfusunun olmadığı hanelerde, 15 yaş ve üzerindeki 2 ve daha fazla sayıdaki kadınların bulunduğu hanelere göre 2.6 kat daha fazla tütün ürünleri tüketilmektedir. Hanelerdeki gelir durumları da tütün tüketme sıklığında etkili olmaktadır. Yüksek gelirli haneler, düşük gelirli hanelere göre 1.7 kat daha fazla tütün ürünleri tüketmektedir.

Tablo 2. Lojistik Regresyon testi sonuçları

	Fark Oranları (Odds Ratio)	%95 güven aralığı
Eğitim	p<0.0001	
Herhangi bir okul bitirmemiş	1	
İlkokul	1.15	1.14-1.17
Ortaokul	1.16	1.16-1.96
Lise	1.14	1.13-1.17
Yüksekokul/Fakülte	0.86	0.86-0.89
Lisansüstü	0.78	0.78-0.83
Yaş	p<0.0001	
15-24	1	
25-34	1.06	1.05-1.08
35-44	0.91	0.91-0.94
45-54	1.01	1.00-1.02
55-64	0.90	0.90-0.92
65 ve üstü	0.59	0.59-0.62
Meslek	p<0.0001	
Kanun yapıcılar/profesyoneller	1	
Yardımcı meslekler	0.95	0.95-0.98
Hizmet, satış ve büro işleri	1.11	1.11-1.16
Diğerleri	1.28	1.28-1.31
Çalışmayanlar	1.21	1.21-1.23
Hanehalkı sayısı	p<0.0001	
1	1	
2	1.5	1.51-1.61
3	2.1	2.08-2.24
4+	2.1	2.09-2.26
Hanedeki 15 yaş ve üstü erkek sayısı	p<0.0001	
0	1	
1	1.36	1.36-1.43
2+	2.02	2.02-2.14
Hanedeki 15 yaş ve üstü kadın sayısı	p<0.0001	
0	1	
1	0.39	0.39-0.42
2+	0.38	0.38-0.41
Gelir	p<0.0001	
Düşük	1	
Orta	1.3	1.3-1.46
Yüksek	1.73	1.73-1.95

Elde edilen sonuçlar, hanelerin gelir durumlarının tütün ürünlerini tüketme kararlarında oldukça etkili olduğunu göstermektedir. Tütün kullanımını azaltmaya yönelik uygulanan vergi politikaları sonrası (Beşer ve Aşkan, 2019), bu ürünlerde görülen yüksek fiyat artışlarının, hanelerde yaşayan fertlerin alım güçlerini önemli ölçüde kısıtladığını göstermektedir. Tütün ürünlerindeki fiyat artışları yüksek gelir grubundaki hanelerin tütün tüketimleri ile orta ve düşük gelir grubundaki hanelerin tütün ürünleri tüketimleri arasındaki farkı açıklayabilir. Ön plana çıkan diğer unsur, yaş faktörünün tütün ürünleri kullanımında önemli bir yere sahip olmasıdır. Daha genç yaş aralığındaki fertlerin bulunduğu hanelerde, orta yaş ve üzeri bireylerin bulunduğu hanelere göre daha fazla tütün ürünlerinin tüketildiği sonucuna ulaşılmıştır. Tütün ürünlerinin kullanımının sağlık açısından yarattığı olumsuz etki (Gajende ve McIntosh, 2023) literatürde üzerinde durulan bir konudur. Bu unsurun ilerleyen yaşlarda etkisinin daha çok hissedilmesi, orta yaş ve üzeri hanehalklarında tütün ürünleri tüketimine olan talebi azaltmaktadır. Ayrıca, orta yaş ve üzeri fertlerin bulunduğu hanelerde sağlık faktörü göz önünde bulundurulabilir ve aynı haneyle paylaşan daha genç yaşta bireylerin tütün tüketimlerini azaltmalarına sebep olabilir.

Elde edilen önemli bulgulardan biri hanedeki fert sayısının tütün ürünlerini kullanma durumunu etkilemesidir. Hanehalkı sayısındaki artış, tütün kullanım oranlarını önemli ölçüde artırmaktadır. Ayrıca hanede yaşayan erkek fert sayısı da hanedeki tütün kullanımını artıran bir unsurdur. Erkek nüfusun aksine, hanedeki kadın nüfusu artışı tütün tüketimini azaltıcı yönde etki yapmaktadır. Bu durum demografik faktörlerin de tütün tüketiminde önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Eğitim seviyesindeki değişimin ve mesleki farklılıkların, hanelerin tütün tüketme tercihlerinde önemli etkenler olmadığı görülmektedir. İki unsurda da kendi içlerinde ufak değişimler ortaya çıkmıştır. Eğitim seviyesindeki en önemli değişim lisansüstü eğitime sahip fertlerin bulunduğu hanelerde görülmüştür. Bu haneler herhangi bir eğitim görmemiş fert ya da fertlerin bulunduğu hanelere göre daha az tütün ürünleri tüketmektedirler. Mesleki farklılıklarda ise, kanun yapıcılarının ve profesyonellerin bulunduğu hanelerde özellikle diğer meslek gruplarında çalışan ya da herhangi bir işte çalışmayan fertlerin bulunduğu hanelere göre daha az tütün ürünlerinin tüketildiği görülmektedir.

5. Sonuç

Bu çalışmada, Türkiye’deki hanelerin tütün tüketimi kararlarında etkili olan sosyoekonomik faktörler incelenmiştir. Elde edilen bulgular, düşük eğitim seviyesine sahip ve genç bireylerin yaşadığı hanelerde tütün tüketiminin daha yaygın olduğunu göstermektedir. Ayrıca, hane büyüklüğünün artması

ve erkek nüfusunun fazla olduğu hanelerde tütün tüketiminin önemli ölçüde arttığı tespit edilmiştir. Gelir seviyesine göre yapılan analizde ise yüksek gelir grubundaki hanelerin, düşük gelir grubundaki hanelere kıyasla daha fazla tütün ürünü tükettiği görülmüştür. Bu sonuçlar, tütün tüketimini azaltmak ve toplum sağlığını korumak için uygulanacak politikaların, özellikle düşük eğitim ve gelir düzeyine sahip bireylere yönelik stratejiler içermesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Eğitim seviyesinin yükseltilmesi ve hane gelir yapısının iyileştirilmesi, tütün tüketimi ile mücadelede önemli adımlar olarak değerlendirilebilir.

Çalışmada eğitim seviyesinin de tütün tüketimi üzerinde bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Bu nedenle, eğitim programları yoluyla özellikle düşük eğitim seviyesine sahip bireylerin tütünün zararları konusunda bilinçlendirilmesi sağlanmalıdır. İlkokuldan başlayarak, tütün kullanımının sağlık ve ekonomik açıdan olumsuz etkilerini anlatan eğitim materyalleri hazırlanmalı ve bu içerik müfredata dahil edilmelidir. Ayrıca, genç nüfusa yönelik tütün karşıtı kampanyalar, medya ve sosyal medya aracılığıyla daha etkin bir şekilde yürütülmelidir. Gençlerin tütün kullanımını azaltmak amacıyla kamu spotları, online eğitimler ve bilinçlendirme atölyeleri düzenlenebilir. Ayrıca, genç nüfusa yönelik tütün karşıtı kampanyalar, medya ve sosyal medya aracılığıyla daha etkin bir şekilde yürütülmelidir. Gençlerin tütün kullanımını azaltmak amacıyla kamu spotları, online eğitimler ve bilinçlendirme atölyeleri düzenlenebilir.

Gelecek çalışmalarda, tütün tüketimi ile sosyoekonomik ve demografik faktörler arasındaki ilişkinin daha ayrıntılı bir şekilde incelenmesi ve bu faktörlerin mekansal dağılımı üzerine odaklanılması önerilmektedir. Özellikle, bölgesel ve kültürel farklılıkların tütün tüketimi üzerindeki etkisinin araştırılması, politika yapıcılar için daha hedef odaklı önlemlerin geliştirilmesine olanak sağlayabilir. Ayrıca, Türkiye’de tütün tüketimi üzerine uygulanan mevcut politika ve düzenlemelerin etkinliğinin değerlendirilmesi, gelecekteki uygulamalara rehberlik edebilir. Uzun vadede, tütün tüketimini azaltmayı amaçlayan programların etkisinin değerlendirilmesi ve toplum sağlığı üzerindeki etkilerinin analiz edilmesi, tütün kontrol stratejilerinin geliştirilmesine katkı sunacaktır. Eğitim ve sağlık alanında yapılacak müdahaleler, tütün kullanımını azaltmanın yanı sıra toplumun genel refahını artırma potansiyeline sahiptir.

Türkiye’de tütün kullanımının kontrol altına alınması için ulusal ve uluslararası düzeyde iş birlikleri artırılmalıdır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ve diğer uluslararası kuruluşlarla iş birliği yapılarak, tütün kontrol stratejileri ve politikalarına yönelik küresel deneyimlerden faydalanılmalıdır.

Tütün kontrolü ile ilgili ulusal politika çerçevelerinin oluşturulması, toplum sağlığını koruma hedefleriyle uyumlu olacak şekilde gözden geçirilmeli ve sürekli olarak güncellenmelidir.

Bu perspektif ve politika önerileri, Türkiye'de tütün kullanımının azaltılmasına yönelik daha etkili stratejilerin geliştirilmesi ve uygulanmasına katkı sağlayabilir. Özellikle, sosyoekonomik eşitsizlikleri dikkate alarak geliştirilecek politikalar, toplumun tüm kesimlerinde tütün tüketimi ile mücadele edilmesine olanak tanıyacaktır.

Kaynakça

- Adeniji, F. (2019). Consumption function and price elasticity of tobacco demand in Nigeria. *Tobacco Prevention & Cessation*, 5.
- Agresti, A. (2006). An introduction to categorical data analysis. In *Wiley series in probability and statistics*. <https://doi.org/10.1002/0470114754>
- Alkan, Ö., Abar, H., & Gençer, Ö. (2021). Analysis of factors affecting alcohol and tobacco concurrent use by bivariate probit model in Turkey. *Environmental Science and Pollution Research*, 28(23), 30168–30175. <https://doi.org/10.1007/s11356-021-12849-2>
- Allen, L., Williams, J., Townsend, N., Mikkelsen, B., Roberts, N. & Foster C, et al. (2017). Socioeconomic status and non-communicable disease behavioural risk factors in low-income and lower-middle-income countries: a systematic review. *The Lancet Global Health*. 2017; 5(3):e277–e89. [https://doi.org/10.1016/S2214-109X\(17\)30058-X](https://doi.org/10.1016/S2214-109X(17)30058-X) PMID: 28193397
- Alkan Ö., & Abar, H. (2020). Determination of factors influencing tobacco consumption in Turkey using categorical data analyses. *Archives of Environmental& Occupational Health*. 75(1), 27-35.
- Beşer, B. H., & Aşkan, H. (2019). Türkiye’de sigara bağımlılığını azaltmada sigara vergilerinin etkisi. *Strategic Public Management Journal*, 5(9), 65-78.
- Çağlayan-Akay, E., Ertok-Onurlu, M., & Komuryakan, F. (2024). Tobacco control policies and the multidimensional context of tobacco use by gender: The case of Türkiye. *The International Journal of Health Planning and Management*. <https://doi.org/10.1002/hpm.3835>
- Demir, N., Bilgic, A., Demir, O., & Aksoy, A. (2020). Health-related factors on tobacco consumption in Turkey. *Ciência Rural*, 50, e20190578.
- Donfouet, H. P. P., Mohamed, S. F., & Malin, E. (2021). Socioeconomic inequality in tobacco use in Kenya: a concentration analysis. *International Journal of Health Economics and Management*, 21(2), 247–269. <https://doi.org/10.1007/s10754-020-09292-0>
- Dünya Sağlık Örgütü (2023) https://www.who.int/health-topics/tobacco#tab=tab_1, Temmuz 2023, erişim tarihi 26 Eylül 2024.
- Doskoch, P. (2008). Many pregnant women use tobacco in some developing countries. *International Family Planning Perspectives*, 34(4), 199–201. <https://search.proquest.com/docview/235840321/fulltextPDF/309B9DFD24BA497APQ/1?accountid=8403>
- Gajendra, S., McIntosh, S., & Ghosh, S. (2023). Effects of tobacco product use on oral health and the role of oral healthcare providers in cessation: A narrative review. *Tobacco Induced Diseases*, 21(January), 1–16. <https://doi.org/10.18332/tid/157203>

- Hayrullahoğlu, B. (2015). Türkiye'de Tütün Mamulleri Ve Alkollü İçkilerde Özel Tüketim Vergisinin Başarısı. *Journal of Life Economics*, 2(2), 89–112. <https://doi.org/10.15637/jlecon.72>
- Islam, M. S., Saif-Ur-Rahman, K. M., Bulbul, M. M. I., & Singh, D. (2020). Prevalence and factors associated with tobacco use among men in India: findings from a nationally representative data. *Environmental Health and Preventive Medicine*, 25(1). <https://doi.org/10.1186/s12199-020-00898-x>
- Mwaisakila, S. R., & Adrison, V. (2021). The Determinants of Household Spending on Alcohol and Tobacco in Tanzania. *East African Journal of Business and Economics*, 3(1), 173-186.
- Özkul, İ, & Sarı, Y. (2008). Status of the tobacco industry in Turkey, problems and solutions. In 2nd national economics congress, February 20–22, İzmir, Turkey. http://debis.deu.edu.tr/userweb/iibf_kongre/dosyalar/ozkul.pdf.
- Rani, M. (2003). Tobacco use in India: prevalence and predictors of smoking and chewing in a national cross sectional household survey. *Tobacco Control*, 12(4), 4e–44. <https://doi.org/10.1136/tc.12.4.e4>
- Rossouw, L. (2021). Socioeconomic status and tobacco consumption: Analyzing inequalities in China, Ghana, India, Mexico, the Russian Federation and South Africa. *Tobacco Prevention & Cessation*, 7(June), 1–13. <https://doi.org/10.18332/tpc/137085>
- Siahpush, M., Borland, R., Yong, H., Cummings, K. M., & Fong, G. T. (2012). Tobacco expenditure, smoking-induced deprivation and financial stress: Results from the International Tobacco Control (ITC) Four-Country Survey. *Drug and Alcohol Review*, 31(5), 664–671. <https://doi.org/10.1111/j.1465-3362.2012.00432.x>
- Siahpush, M., Farazi, P. A., Maloney, S. I., Dinkel, D., Nguyen, M. N., & Singh, G. K. (2018). Socioeconomic status and cigarette expenditure among US households: results from 2010 to 2015 Consumer Expenditure Survey. *BMJ Open*, 8(6), e020571. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2017-020571>
- Subramanian, S. V., Nandy, S., Kelly, M., Gordon, D., & Smith, G. D. (2004). Patterns and distribution of tobacco consumption in India: cross sectional multilevel evidence from the 1998-9 national family health survey. *BMJ*, 328(7443), 801–806. <https://doi.org/10.1136/bmj.328.7443.801>